

תוכנית למידת חוץ, מבוטסת Desert education, מסלול ערבה/סיני קריית חינוך "שיטים"

תקציר:

במסגרת שבוע הלימודים בכיתות א-ב מתקיים יום למידה ייחודי - "יום חוץ". בית הספר אימץ את גישת "חינוך יער" והתאים אותה לצרכיו כך שתהיה גישת "חינוך מדבר", מתוך הבנה שהמדבר-הטבע הינו משאב ייחודי, המאפשר מענה משמעותי לתלמידיו. מטרת מסמך זה, הינה להכיר את תפיסת "חינוך מדבר" כפי שבית הספר רואה אותה לנכון, בהתבסס על תיאוריה מתוך "חינוך יער" והתנסות של בית הספר בשלוש שנים האחרונות. וכן לאפשר את יישומה המיטבי.

מבוא

בית הספר היסודי "שיטים" ממקומם בלב המדבר- הערבה התיכונה. ילדי הערבה הלומדים בבית הספר מכירים את הנוף המדברי המשתקף מביתם, מבליים בו לעיתים קרובות בטיולים משפחתיים או בטיולים בית ספריים. בעבר, היתה חלוקה מסורתית- למידה נעשית בכיתה, ויציאה אל הטבע, מתרחשת במסגרת ימי טיול מובנים, אשר מהווים גם יציאה מהשגרה, ובדרך כלל מועברים, על ידי ספק חיצוני של הדרכת טיולים. התקופה הנוכחית, מאופיינת במיעוט יציאה אל החוץ, על פי רוב מפאת עודף שימוש במסכים, הגורם גם לצמצום האינטראקציות הפיסיות והחברתיות, וכן מפאת הגבלות רבות יותר של הורים מחשש בטחוני ובטיחותי ליציאה אל החוץ. לכל אלו השלכות על השמנה, הפרעות קשב, בעיות מוטוריות, דיכאון ועוד. התקופה הנוכחית מאופיינת גם בפתיחות לגישות חינוכיות חדשניות. אחת הגישות הינה גישת ה"חינוך יער" - "Forest education" הרואה אפשרות ללמידה משמעותית, ביציאה אל החוץ, המאפשרת מענים חינוכיים- רגשיים, מעבר לאלו הניתנים בכיתה. אנו מוצאים כי היציאה ליום החוץ עונה על צרכים מגוונים ומאפשרת פלטפורמה משמעותית לתהליכי לימוד חברתיים- רגשיים ("SEL-social emotional learning"), למידת טבע, פיתוח החשיבה היצירתית, עידוד הסקרנות, היכרות של כוחות וכישורים המצויים בתלמידים. הפעילות במרחב זה במסגרת החינוכית ובשילוב הכלים החינוכיים (בנוסף לעובדה שהסביבה המדברית היא חצר המשחקים של תלמידנו), מאפשרת למדבר להיות כיתת לימוד נוספת, המשמשת ללמידה של תחומים רבים.

על כן בחר בית הספר להיות גוף המוביל את "למידת החוץ במדבר" ולהטמיע אותו במסלול ערבה/סיני, כך שיום החוץ הינו חלק בלתי נפרד מתהליך ההתאקלמות והלמידה של התלמידים בבית הספר. חווית הלמידה המתקיימת בימי החוץ מלווה את התלמידים במהלך השבוע ויוצרת הזדמנויות חינוכיות רבות.

יתרונות הלמידה של ימי החוץ (על פני למידה בכיתה) -

(התוצרים נסמכים על הניסיון הבית ספרי וגישת ה forest education / desert education)

העצמה, בטחון עצמי ומסוגלות אישית:

במסגרת יום הלמידה אנו שמים דגש על חופש הבחירה של הילדים ללמידה אישית בזמן ומרחב שמעודדים עצמאות. המורות שמות דגש על הכוונת התלמידים להתמודדות עם משימות קטנות, מאתגרות אשר מאפשרות לתלמידים הבנה של היכולות הגופניות והחברתיות שלהם, ויכולות הריכוז והלמידה, הנובעות מחקר הסביבה בה הם נמצאים.

מתן מענה משמעותי לילדים עם אתגרים רגשיים ולימודיים

ישנם ילדים, המתקשים למצוא את עצמם במרחב הכיתתי, הם חווים תחושות תסכול וכישלון, לעיתים ניתן להם, סיוע פרטני, בתוך הכיתה, או מחוצה לה. יחד עם זאת, התחושה שלהם היא של חריגות- הם לא כמו הכלל. ימי החוץ מאפשרים להם, להיות חלק מקבוצת השייכות, מבלי להיות נפרדים, ואף להיות מובילים, לתת מקום ליצירתיות שלהם, ולחוות תחושות של הצלחה ומסוגלות.

שיפור מיומנויות חברתיות:

במסגרת ימי החוץ מעודדות חברות הצוות את התלמידים לעבודת צוות, משחק ויצירה משותפים. ההמצאות של התלמידים במרחבי החוץ מזמנת יצירת תקשורת והדברות פתוחה, חשופה סביב יצירה, דמיון, חיפוש אחר מעשה משותף השונה מהאופן בו מתקיים המפגש בכיתה. לדוגמה- באופן בו רואות המחנכות את כישורי התלמידים והן באופן בו הם מזמנות את השיח האישי הקרוב המתקיים בסביבה שונה מכיתת הלימוד. דגש נוסף שבא לידי ביטוי הוא ההרגל לעבודה עצמאית ללא הנחיה של מבוגר תוך יצירת קשרים חברתיים חדשים. תשומת לב המורים ממוקדת יותר בהקשרים החברתיים, ופחות במטלה

פיתוח שפה ומיומנויות תקשורת:

משחק חופשי במרחב החוץ מעודד דמיון ויצירתיות שמתפתחים באמצעות שיחות בין הילדים, המשימות המשותפות בפעילות החוץ דורשות תקשורת בין הילדים לביצוע המשימה, סביבת החוץ מזמנת יותר משתנים והזדמנויות לא צפויות בהשוואה לסביבה בכיתה (למשל מזג האוויר, דברים שמוצאים ותופעות שנצפו בטבע). כל אלו מפתחים את אוצר המילים, את היכולת להקשיב ולשוחח בין עמיתים ומתוך כך מתחזקת גם האמונה של התלמידים בעצמם ופיתוח הכישורים החברתיים שלהם.

שיפור המוטיבציה ויכולת הריכוז:

התלמידים נדרשים להתרכז על מנת להבין ולבצע משימה. ניתנת לתלמידים הבחירה בפעילות המבוססת על סקרנותם הטבעית ועניין אישי ומתוך כך מתעוררת מוטיבציה פנימית אשר מגבירה את המוטיבציה ללמידה ויוצרת ריכוז לאורך זמן ממושך יותר. לתלמידים יש רצון להשתתף בפעילות ולעסוק בחקירת הסביבה הטבעית, הם מצפים ושמחים לחזור שוב לפעילות החוץ ומשוחחים על כך גם בחזרה לכיתה ואף משתפים את המשפחה בבית.

העשרת הידע וההבנה:

בפעילות החוץ אנו מעודדים את הילדים להתבונן בסביבה ולחקור אותה, תוך שימוש בחושים. הלמידה בחוץ היא התנסותית ומוחשית. קל יותר להבין תופעות כאשר "רואים אותן בעיניים" או כאשר מתנסים בהן בפועל. בזכות הפעילות התלמידים לומדים להכיר את הסביבה הטבעית ומאפייניה, מבחינים בשינויים ולומדים על תהליכים טבעיים.

שיפור מיומנויות מוטוריות והתפתחותיות:

פעילות החוץ מעודדת את התלמידים לעסוק בפעילות פיזית ובין היתר להשתמש בכלים, ציוד וחפצים. מתוך כך הפעילות משפרת את יכולת העמידה של התלמידים, שמירה על שיווי משקל, מיומנויות מוטוריקה עדינה, שימוש בכל הגוף, תיאום יד ורגל (ובכלל תורמת לחיזוק שרירים, כושר ולבריאות הפיזית) תוצרים נוספים של פעילות החוץ בהקשר ההתפתחותי של התלמידים- פיתוח חשיבה יצירתית מבוססת דמיון -הבניית מיומנויות ברמת חשיבה גבוהה כגון פתרון בעיות, בניית טיעונים והנמקה -תועלות לבעלי ADHD- שהייה בשטח פתוח מפחיתה סימפטומים ומגבירה ריכוז -הפחתת התנהגויות אלימות

שיפור יכולות התארגנות וידע טיילי

הילדים, לומדים להתכונן ליום החוץ, לארגן את התיק, את הזמן שלהם, הם מבינים כיצד יש להתלבש ליום חוץ על בסיס נסיונם האישי. יכולת זו באה לידי ביטוי בטיול השנתי, כאשר ההתארגנות אליו, ורמת הטיילות בו היו גבוהות.

חיבור לסביבה בה התלמידים חיים, וחיזוק הקשר בין הנלמד במרחב הבית ספרי לבית התלמיד.
המדבר הינו הסביבה הטבעית של התלמידים. בו חלקם מבליים בשעות אחר הצהריים, או עם משפחותיהם בטיולי שבת. למידת החוץ, מייצרת רלבנטיות לתוכן הנלמד, והקשרים טבעיים בין סביבתו הטבעית של התלמיד לבין בית הספר (לימוד בכיתה, לא תמיד נחוה כרלוונטי לחיי היומיום). הפער בין מה שקורה בבית הספר לבין הבית קטן.

מגוון אפשרויות למידה

בכיתה על פי רוב, הלמידה היא למידה פרונטלית מובנית. בחוץ ניתן לקיים למידה "מזדמנת", המבוססת על מפגש עם מה שקורה ב"כאן ועכשיו" ונובעת מסקרנות התלמידים (לדוג' רואים את נדידת הציפורים בסתיו, ודרכה מדברים על נדידה, שינוי אקלים, ציפורים נודדות או יציבות ועוד), ולמידה "התנסותית", המאפשרת למידה דרך חוויה (לדוג' התלמידים צריכים להקים מחנה בטבע, המצריך מהם לתקשר זה עם זה, לזוטר, ולזהות את צרכי האחר). מושג נוסף הוא למידה "קוויטית"- זוהי למידה ללא התערבות כלל של מבוגר, אלא התלמיד מפענח לבד, או נשאר סקרן ומחפש תשובה (לדוג' לראות חור באדמה ולנסות להבין איך הוא נוצר, ומי עשה זאת).

עקרונות להפעלת יום חוץ-

פעילות החוץ הבית ספרית, נעשית תחת משנה סדורה, ואיננה "יציאה סתמית" אל מחוץ לבית הספר, והיא גם איננה תחליף לתוכנית הטיולים השנתית. על מנת להשיג תפוקות מירביות, ועל מנת להתאימה לכלל מורי ותלמידי בית הספר, ניסחנו מספר עקרונות מהותיים:

- סדר יום קבוע, המייצר הרגלים, כולל זמן פעילות חופשית ומשחק, פעילות מובנית, טקסי מעבר (פתיחה וסיכום), וזמן לארוחה.
- יש משמעות וחשיבות לסטינג הקבוע הכולל- מקום: המדבר/אגם ספיר.
- היציאה וההליכה למקום הפעילות היא חלק מהתכנית.
- היא מאפשרת לנו התייחסות לסביבה בה אנחנו הולכים - כביש/חוצים יישוב/מקומות או דברים נוספים שאנחנו רואים בדרך.
- מתקנים תומכים בסדר יום – מקום קבוע לריכוז, מרחב לארוחות ואכילה.
- צוות מיומן בטבע בעל תשוקה לתחום, העובר הכשרה מקדימה, וליווי תוך כדי.
- שילוב מאוזן בין פעילות המובלת ע"י הילדים (למידה מזדמנת/ למידה התנסותית). לבין פעילות מתוכננת ע"י הצוות (למידה מכוונת/מובנית).
- תפקיד אנשי הצוות ביום החוץ הוא בדגש על האינטראקציה החברתית, שילוב חזקות, סגנונות למידה.
- נכונות לגמישות - לקבל את הבלתי צפוי
- חלוקת אחריות בתוך הצוות מבחינה לימודית, חברתית ובטיחותית.

מבנה יום הפעילות :

התכנסות והערכות ליציאה- לפני היציאה לפעילות תתקיים התכנסות בכיתה. בדיקת הציוד של התלמידים- כובע, מים, בגדים מתאימים. (רשימת הציוד קבועה וידוע להורים). שירותים, ארגון לבוש מתאים ותרמילים.

תכנון היום עם הילדים – מה נעשה? החלפת רעיונות. נסיעה/הליכה למקום בו נקיים את הפעילות התלמידים אחראים על הציוד האישי שלהם בתרמילים.

הליכה למרחב הפעילות- הינה חלק אינטגרלי מהפעילות עצמה, יינתנו דגשים בטיחותיים, תעשה בנינוחות, בהתאמת הקצב, ומתוך סקרנות למרחב שמסביב, ניתן לקיים פעילות, הדרכה, שיחה תוך כדי, הן באופן יזום והן כמענה לסקרנות התלמידים.

הגעה והתארגנות במקום שהייה: הנחת הציוד במקום קבוע ומסודר (תיקים במעגל/מחצלת). התלמידים שותפים לארגון המקום וסידור הציוד הנדרש.

נהלי בטיחות: הצוות מבצע הערכת סיכוני בטיחות וגם מוודא ניהול סיכונים עם התלמידים- איפה מותר לשחק/מה מותר לעשות/ממה להיזהר.

פעילות חופשית ומובנית: עד זמן האוכל התלמידים משחקים משחק חופשי כשהמבוגרים לא מכוונים אותם אלא מתבוננים ומסייעים במידת הצורך. זמן זה מאפשר לצוות החינוכי לצפות, לאפשר, להכיר את התלמידים, מבלי להיות מעורבים בהובלת הפעילות.

ארוחה: הילדים יושבים יחד עם הצוות במקום הארוחה (במעגל/בקבוצה). זמן זה מאפשר שיחות עם התלמידים, הן לעיבוד ורפלקציה על מה שעשו והן לספר מה עניין אותם ומה ירצו לעשות בהמשך לאחר הארוחה/ או אם יש תוכנית מובנית.

פעילות מובנית: בהתאם למה שבחרו התלמידים או לתכנון של הצוות ממשיכים בפעילות. מטרת הפעילות המובנית היא לאפשר למורה לזהות מטרות חברתיות ולימודיות בכיתה, ולתת להן מענה.

התארגנות לחזרה: חוזרים לשבת במעגל, סיכום של היום, שמטרתו לאפשר לתלמידים (לא תמיד יהיה זמן לכולם) לעבד את תחושותיהם, ואת החוויות שעברו. התלמידים שותפים בארגון הציוד ולאחר החזרה לכיתה שותפים להחזרת הציוד למקום. (ניתן להציע שיהיו תורנים למשימות השונות)

זמן רפלקציה: הילדים מעבדים את החוויות והתחושות שלהם בדרכים מגוונות, אם בשטח למשל בהכנת ציור או איסוף ממצאים או בכיתה לאחר החזרה.

אנו רואים ביום זה למידה משמעותי בעבור הצוות והתלמידים נמשיך לפתח את תחום למידת החוץ ככלי חינוכי בבית הספר.

הצוות החינוכי

רז לחוביצר- מנהל קריית חינוך "שיטים"